

Hút gpkpi gp'hút

Xåuwi úvcrkwgtcwt

O gf f grcpf g"

É t'4234"

P T'4"

4234/28/34

Läckö slott i Peringskiölds Monumenta

Läckö slott är en av våra stora västgötska turistattraktioner. År efter år besöks den gamla biskopsborgen av tusen och åter tusen turister. Idag sammankopplas väl Läckö mest med greve Magnus Gabriel De la Gardie som mer än någon annan satte sin prägel på borgen.

Det var Jacob De la Gardie som förlänades slottet 1615 i samband med sin grevevärdighet och var slottsherre till sin död 1652 varefter Magnus Gabriel övertog byggnaden och innehade den till år 1681. Den De la Gardiska epoken är en kort tid i slottets historia, men den har blivit mer omskriven än något annat skede

De la Gardies tid som slottsherre var helt lysande. Än idag ser vi åtskilliga detaljer och byggnadsverk från grevens tid.

Redan 1298 grundlades Läckö av biskop Brynolf Algots-son. Här uppfördes den största av denne store biskopens borgar. Ett viktigt skäl för byggandet av Läckö var främst hotet från norrmännen, som gärna betraktade Vänern som

ett norskt innanhav.

Borgen ägdes av Skarabiskoparna ända fram till 1528 då den siste romersk-katolske biskopen Magnus Haraldsson, tvingade att lämna ifrån sig Läckö till Gustav Vasa.

Läckö har blivit avbildat i många böcker. En del teckningar är ganska fantasifulla. Ovan återges den laverade bläckteckningen av Jacob Hartling från 1672 som återfinns i den av Föreningen för Västgötalitteratur nyligen utgivna Västgö-tadelen av Monumenta Sveo-Gothorum av Johan Peringskiöld.

Bortsett från de oproportionerligt stora vindflöjarna och tornets smidda spiror, samt den överdrivna topografin med den brant välvda kullen ger teckningen en detaljerad och sannolikt förhållandevis riktig bild av slottet.

"Stenderverket", dvs. det öppna galleriet i klocktornet härrör förmodligen från 1600-talets början och har haft sin motsvarighet på t.ex. Vadstena slott.

Föreningen för Västgöralitteratur
Box 325, 532 24 Skara • Tfn 0511-165 40
Plusgiro 59 24 33-7 • Bankgiro 663-2574
Epost: sven-olof.ask@tele2.se
www.vastgotalitteratur.nu

Ordförande: Johnny Hagberg, Järpås. 0510-910 16
jarpas.pastorat@svenskakyrkan.se

Vice ordf.: Gerd Ljungqvist-Persson, Od. 0513-600 29
info@creadiem.se

Skr. Annicka Berggren, Söne. 0510-53 10 01
annicka.berggren@gotene.se

Skattnästare: Sven-Olof Ask, Skara. 0511-165 40
sven-olof.ask@tele2.se

Christina Ström, Skarstad. 0512-205 19
vatteljuset@telia.com

Tore Hartung, Mariestad. 0501-187 42
tore.hartung@comhem.se

Ritwa Herjulfsson, Göteborg. 0762-11 40 31
ritwa@herjulfsson.se

Niklas Krantz, Göteborg. 031-44 04 53
b2_gods@hotmail.com

Hans Menzing, Skara. 0511-126 43
hans.menzing@telia.com

Clary Winberg, Trollhättan. 0520-748 19
clary.winberg@vgregion.se

Årsavgift 2012: Enskilda medlemmar 100 kr,
Äkta makar/sambor/institutioner 125 kr.

Meddelandet utkommer i februari, juni, augusti och
december. Författare ansvarar för innehållet i egna artiklar.

Ansv. utgivare: Johnny Hagberg

Vi hälsar följande medlemmar välkomna till föreningen:

Hans Andersson, Mariestad
Solveig Andrén, Lidköping
Rolf Apelqvist, Huddinge
Lise-Lotte Arnäs, Växjö
Karl-Gustav Bjerkander, Lerum
Britt-Marie Börjeson, Habo
Ingvar Claesson, Motala
Carl I. Dagman, Habo
Eivor Eek, Sjötorp
Berit Ekberg-Olsson, Mariestad
Monika Ekman, Uppsala
Siv Gustavsson, Vänersborg
Inga Holmberg, Tranemo
Ihrene Jansson, Mariestad
Gunilla Johansson, Varberg
Lili-Ann Johansson, Mariestad
Anna Jolfors, Hisings-Kärna
Björn Lindblom, Mariestad
Jan Lundberg, Göteborg
Karin Nydell, Mariestad
Inga Sandberg, Mariestad
Allan Wallgren, Torsö

Västergötland från himlen - endast 80 kronor!

Vi erbjuder den vackra flygfotoboken "Västergötland sett från
himlen" till ett riktigt fyndpris.

I över 100 olika flygfoton skildrar Nils-Åke Siversson vårt
landskap från ovan.

Format: 34 x 24 cm. Vikt 1,1 kg. 144 sidor.

Ev. porto tillkommer (50:-).

ANTIKVARIAT RIDDAREN Säljer, köper & värderar litteratur

Mats Bergström
Bokhandlare

Sveagatan 7
541 44 SKÖVDE
Mobil 0706-747574
Hem/Fax 0511-812 48
timmersdala.interior@telia.
com

Öppettider ring för information

Bokauktion 15 juli i Od

Välkommen till bokauktion i Od, i samband med bokmässan
där (se annons sista sidan).

Du kan se auktionslistan på vår hemsida: www.vastgotalittera-
tur.nu eller www.creadiem.se

Har du inte möjlighet till detta, kan lista telefonbeställas på
0513-60029.

Hjärtligt välkomna!
Gerd Ljungqvist-Persson
Bokcaféet i Od

Rovdjursjakt i Västergötland

Björnjakt enligt L. Lloyd

I sin år 1855 utgivna *Anteckningar under Ett Tjuguårigt Vistande i Skandinavien* skriver upptäcktsresanden och jägaren L. Lloyd följande (s.199–200):

Vargar funnos, såsom jag nämnt, till stort antal i mitt grannskap. Några hade till och med sina nästen på Halle- och Hunneberg, hvarest man dock icke så lätt kunde komma åt dem för markens otillgängliga beskaffenhet. Någon gång träffade jag på dessa vilddjur. En gång om sommaren, då jag vid middagstid återvände från byn Sollebrunn, beläget omkring 3 mil söder om Ronnum, fick jag se tre fullvuxna vargar vandra helt lugnt tvärs öfver landsvägen, omkring 30 famnar från mitt åkdon; men då bössan låg i sitt fodral, kunde jag ej hinna att afskjuta den. Jag skulle ock föga hafva vunnit derpå, ty hon var laddad endast med små hagel.

Vargar äro och allmänna öfver hela Skandinavien, och hafva från urminnes tider der anställt sina härjningar. Olaus Magnus, som lefde i 16:de århundradet, säger att landet var öfverfylldt af dessa rofdjur, och Pontoppidan kallar dem ”en ren landsplåga.”

Att utrota dem i länder, såsom Sverige och Norrige, hvilka betäckas af gränslösa skogar och tillgängliga berg, är nästan omöjligt. Dock skulle man tro, att deras antal borde betydligt förminskas af de beständiga förföljelser, för hvilka de äro utsatte. Men detta är icke händelsen. De tyckas snarare tilltaga än avtaga i mängd.

Situationen idag är väl inte helt lik den som var vid Lloyds nedtecknande av dessa minnen men det finns många likheter. Frågan om rovdjursjakt är också idag mycket aktuell. Med vargstammens ökning, som vi noterar i vissa landskap, följer förslag och motförslag kring rovdjursjaktens vara eller icke vara.

I gamla tider var denna jakt något som myndigheterna premierade och i Skaraborgs län var det ”Landts-Contoret” som

uppmuntrade till dödande av varg och räv då dessa djur ansågs farliga för både boskap och människor. Några protesterande Djurrättsaktivister fanns inte vid denna tid! Från början var fångstgropen och varggården de effektivaste fångstsätten och många varggropar ute i skogarna minner ännu idag om denna tid.

I sin Västgötaresa (1747) berättar Linné inlevelsefullt om den ”Warggård” som var anlagd på höger sida om vägen vid Broten i Tiveden. Den beskrivs som åttakantig och enligt Linné så brukade ”de at skuta ihjäl gamla hästar, hvilka med sin stank locka wargarne dit, som utan möda kunna hoppa öfver den slutande gerdesgården, men omöjligen slippa ut”. Linné hade sett det som var en av traktens viktiga frågor: kampen mot rovdjuren och då speciellt varg. Det finns många berättelser om hur närgångna och farliga de kunde vara för både tamdjuren och människor. I ett brev från prosten Carlenius i Hova till landshövdingen i Mariestad av den 12 januari 1763 skriver denne: ”Under det jag tänkte skrifwa mitt ringa namn, inkom den bedröfwelige berättelsen, det 2:ne wargar idag kl. 10 före midnatten, på Walaholms Torp tagit, inwid husdörren, en gässe af 9 års ålder, och, oachtadt modrens skriande, släpat honom bort och ätit upp det ena låret, innan dess döda kropp, medels folks tillopp kunde räddas”.

Befolkningens skyldighet att delta i rovdjursjakt var lagstadgat och fanns redan i de gamla landskapslagarna. Enligt Västgötalagen var alla som bodde i landskapet skyldiga att medverka i vargskall, bygga varggård, om de ägde skog, eller ha vargnät, om detta inte var fallet. I Tiveden valdes skallfogdar sista gången 1860 och reglementen för skallgång antogs sista gången 1842. Åren 1836 och 1837 betecknas som särdeles svåra vargår.

Den 9 mars 1842 beslutades i Skara om en gemensam förening till ”Rofdjurens utdödande i Länet”. Nedanstående i denna artikel bygger på de årliga sammandrag som ”Lands-Contoret” tryckte och utgav. Här noterades antalet årligen dödade djur,

vem eller vilka som dödat dem och vilka premiepengar som utbetalades.

1843 års skottpengar fördelade sig på följande summor: en varg 18 riksdaler, en vargunge 9, en gammal räv 6 riksdaler och en rävunge 2. Detta år dödades 21 gamla vargar, 11 vargungar, 251 gamla rävar och 463 rävungar. Främste vargjägaren detta år var en Thorsander från Stumme inom Skara fögderi som sköt 5 och kunde inkassera hela 90 riksdaler. Vänersnäs store rävjägaren, pastorsadjunkten Constantin Dahlgren (1813–1879) inrapporterade detta år endast 1 räv. Men den blivande kyrkoherden kom under sin levnad att avliva totalt 334 rävar och inte nog med det; han antecknade varenda en av dem i en bilaga till församlingsboken! Rävjakten kom att uppta en stor del av hans liv. Kyrkväktaren var behjälplig att underrätta Dahlgren om räven var synlig eller hade fallit i en grop på prästgårdens marker. Sammanföll detta i tid med söndagens gudstjänst var Dahlgren inte sen att hastigt avsluta densamma.

10 år efter Skottpenningarnas införande, 1853, dödades 15 vargar, inga vargungar, 254 rävar och 336 rävungar. Tre jägare dödade vardera 2 vargar, alltså tillsammans 6. Naturligt nog avlivades de flesta vargar inom Vadsbo härad, totalt 8. Inom Läckö fögderi dödades 1 varg av Johannes Persson och Magnus Svensson från Tokebo. De nedlade även 2 rävar och kunde inkassera 30 Banco. Vice pastorn Dahlgren på Vänersnäs inrapporterade

detta år 3 rävar.

1863 var ett magert vargjaktsår. Endast 1 protokollfördes som avlivad. Men inte inom Vadsbo härad som man kunde förmoda utan på Hunneberg. Det var ”eleven vid Skogsskolan å Hunneberg” Nils Andersson som genom sin bedrift kunde kvittera ut 27 Riksdaler Riksmünt. Kyrkoherde Dahlgren på Näs avlivade detta år 7 rävar och kunde utkvittera 63 Riksdaler Riksmünt. Sammanlagt inrapporterades till Lands-Contoret i Mariestad att 1 varg, 341 rävar och 620 rävungar hade dödades i länet.

År 1864 avlivas den sista vargen i Skaraborgs län. Det var de båda jägarna Carl Jonsson och Carl Pettersson i Ryd och Kungsgäpet som lyckades infånga och döda ”besten” och de fick för detta 27 Riksdaler Riksmünt i premiepengar. Med 1865 upphör tabellen för varg. Man har konstaterat att vargen nu är utrotad i länet. Antalet dödade vargar, både ung och gammal, mellan år 1843 och 1864, uppgår till totalt 315.

I 1873 års sammanräkning noterades att 438 gamla rävar och 765 unga hade förpassats till sällare jaktmarker. Kyrkoherde Dahlgren på Näset nedlade detta år 8 rävar och med detta resultat hamnade han på delad andraplats. Förstaplatsen intogs av C. A. Boman på Blomberg, Kinneferdings härad, som inrapporterade 10 fällda äldre djur. Dahlgren är aktiv in i det sista. Samma år som han dör, 1879, faller han 3 rävar. Han var då 66 år gammal.

1883 rapporteras in till länsstyrelsen att sammanlagt 900 rävar har dödades. Främste jägaren vad gäller gammal räv är G. Nygren på Hälleklis som lyckades döda 9, och av rävungar, Gustaf Karlsson på St. Holmen av Skara fögderi som infångat och avlivat 63.

1893 är ett lyckosamt år för rävjakten då det i länet nedläggs totalt 1017 rävar. Prispremien för dödande av räv ligger på 2 kronor oavsett om den är gammal eller ung. Årets främsta jägare är K. E. Rahm från Almnäs i Norra Fågelås socken och Kronojägaren F. G. Johansson från Bromö, Torsö socken, som båda kan ståta med vardera 12 dödade rävar.

1903, slutår för denna undersökning, fällt totalt 1220 rävar. Premi priset var detsamma som 10 år tidigare, 2 kronor, oavsett rävens ålder. Den främste jägaren var A. Lindgren från Stenseke i Barne härad som lyckades nedlägga 16 rävar.

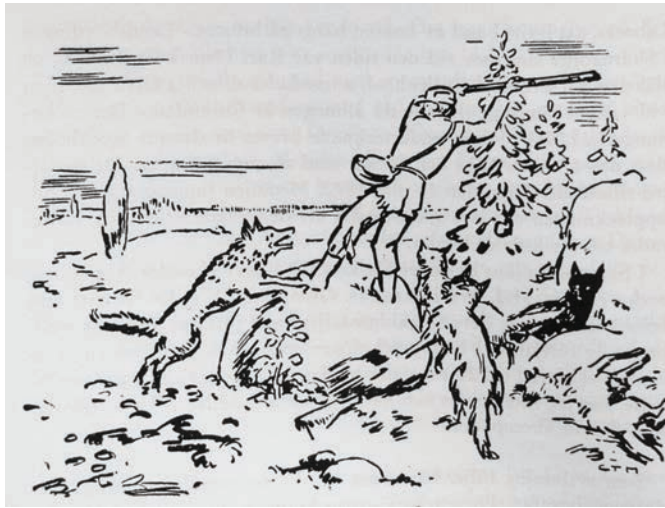
Johnny Hagberg

När Vångasköten jagades av vargar

Den legendariske Vångasköten, överjägaren Isak Gren i Norra Vånga, lär ha hunnit döda eller fånga 172 vargar under sin livstid. En del sköts förstås, men Gren skall ha varit specialist på att hitta och gräva ut varglyor och på så sätt komma åt ungarna. Och de skulle inte slås ihjäl genast, genom sina skrik lockade de ofta fram modern som kunde skjutas på kuppen.

Denna Isak Grens insats mot vargarna i Västergötland vann gillande på högsta ort, av kungen beviljades han medaljen Illis Quorum i större storlek, fast belöningen lär också ha handlat om hans insatser för biodlare i stor skala.

Vargarna var förstås inte lika tilltalade av Grens jaktmetoder, de som alla föräldrar var rädda om sina ungar. Så kanske bestämde de sig för att ge igen och anföll i flock. Gren var ute i skogen nära Höberg i Vånga och tydligen fick han problem med sitt gevär. Som tur var fanns det en massa drängar ute på timmerhuggning och de hörde rop på hjälp bortifrån skogen. De rusade iväg med yxorna i högsta hugg.

Jagad av vargar. Isak Gren försöker värja sig på en teckning av CT Holmström i Kvänumsbygden 1965.

Bara pipan kvar

De kom fram i sista stund till platsen där den vanligen så framgångsrike jägaren fick finna sig i att jagas. Balanserande på en stor sten försökte han med sitt gevär, varav bara pipan återstod, hålla de ivriga vargarna borta. Han hade förmodligen inte lyckats hålla ut så länge till om det inte kommit hjälp. Hans kläder var redan slitna i trasor. Att jagas av vargar kan vara farligt.

Isak föddes 1784 på Lindöna nära Rösjön med omgivande skogs- och mossmarker. Gården lydde under Höberg och när pojken tidigt blev föräldralös anställdes han som betjänt och stalldräng hos godsherren Leonard Gyllenhaal. Denne var ju också en mycket framstående insektskännare så bland annat fick pojken lära sig massor av nyttigheter om bin. Duktig var han nog också, och jag kan inte motstå att citera ett par rader ur Gyllenhaals omdöme att Gren "visat sig på den mest fördelaktiga sida, såsom fullkommelig nykter, vettig och anständig i allt sitt uppträdande."

Men Isak Gren startade faktiskt som dragon vid Västgöta regemente, och han tvangs rida ut i det fullkomligt meningslösa kriget mot norrmännen 1808. Han skadas då i ena axeln och bedömdes som odugligt för krigstjänst. Det hindrade inte att det berättas att han tjänstgjorde som kapten i kriget mot Napoleon 1815 och att han fick en fin pension när han avgick. Detta var dessvärre säkert inte sant.

Hejderidare

Istället blir han hejderidare, en beriden skogsvaktare, och överjägare inom ett stort område. Men någon lön fick han inte till en början. Han fick disponera en gård som han skulle sköta vid sidan av jobbet för att inte svälta. Men han hade andra förmåner. Inte minst skottpengarna på olika rovdjur han nedlade. 172 vargar räcker ju en bit, till det kom 806 rävar plus en del lodjur. Men Gren var god västgöte och månade om inkomsterna. Så det sägs att han aldrig sköt ett rovdjur annat än när pälsen var som finast, och dyrast. Till och med de många tjuvskyttnar han grep brukade på olika sätt få bidra till Grens försörjning.

Inte undra på att det vimlar av historier kring honom. Åtskilliga lär rentav vara sanna.

Hans Menzing

Dagbok från Sävare 1821-1823

Vad arbetade en ung bonde med för sådär 200 år sedan? Om detta vet vi en hel del. Anledningen är att Jean Jönsson i en dagbok har berättat vilka arbetsuppgifter han hade mellan åren 1821 och 1823. Han var äldst av nio syskon och växte upp på Björn Håkansgården i Sävare, som hans far ägde och brukade. Han var född 1795 och alltså mellan 25 och 30 år, när han skrev sin dagbok. Fadern Jöns Jönsson hade flyttat från granngården Pilagården för att ta över Björn Håkansgården. Sonen Jean hade förmodligen haft andra yrkesplaner, eftersom han i tonåren studerat på Skara Läroverk, men han förblev bonde, när han väl hade börjat bruka jorden. Gården, som var en av tolv gårdar i Sävare by, omfattade ½ mantal och åkern upptar 35 och ängen 11 tunnland.

Dagboken publicerades 1989 av Föreningen för Västgötalitteratur i serien Västgötska allmogedagböcker och ger onekligen en intressant insyn i arbetet på en mellanstor gård i Lidköpingsbygden, då Karl XIV Johan var kung och en dag i juli 1821 reser Jean Jönsson till Skara för att se kungen, som gjorde ett officiellt besök i stiftsstad. Riksdagen bestod vid den här tiden av fyra stånd och folkskolan var ännu inte obligatorisk. Den kyrkliga och borgerliga kommunen hade samma huvudman i sockenstämman där prästen hade den ledande rollen.

Det är inte lätt att utan vidare läsa dagboken. Till rätt stor del är den skriven med runor och förkortningar används flitigt. Stavningen är inte konsekvent och talspråk blandas friskt med skriftspråk men trots detta kan det mesta läsas och förstås tack vare noggranna och skickliga tolkare av texten.

Tre olika arbeten dominerar vinterns sysslor, brännvinsbränning, kastning/tröskning och skogsarbete. Gårdarna brände sitt eget brännvin och brännvinspannan utgjorde ett viktigt kapital, som fanns med vid bouppteckningar och auktioner. Drygt tio dagar ägnas åt bränningen under årets tre första månader. Husbehovsbränningen avskaffades 1860. Kastning innebar att säden kastades med skovel för att rensa bort agnar och ogräs. Havre och blandkorn, som var en blandning av havre och korn, odlades mest men även råg och vete odlades. Slakt av svin skedde i november och december och i oktober slaktar man får.

Utöver olika sädesslag odlar Jean Jönsson kål, kålrötter, ärtor, potatis och morötter. Han har även en trädgård med fruktträd, som han sköter med stor omsorg, bland annat ympar han av körsbärsträd och limmar aplar för att hindra insektslarver att krypa upp i trädet. Han har också bikupor, en riktig mångsysslare alltså som berättar om regelbundna postturer till Skara och som bygger boningshus och ladugård, målar, bakar, lagar skor, binder böcker och svarvar ljusstakar och klarinetter och spelar på fester i lekstugor.

Varje söndag går han i kyrkan och om han uteblir står detta också i dagboken. Att han är en uppmärksam kyrkobesökare visar han genom att hänvisa till dagens bibeltext och ibland skriver han också vilka psalmer, som sjungits. Under sommarhalvåret arbetar han mer än 30 dagar i och kring kyrkan, en hel månads arbete alltså. Antalet dagsverken i kyrkan beräknas efter gårdens storlek. Två dagar är han på begravning i Jutegården och fyra dagar går åt till ett bröllop i Fotegården och lika många dagar åt ett bröllop i Hovby men hela fem dagar runt midsommarhelgen 1823 lägger han på sitt eget bröllop och skriver om första natten med hustrun några dagar tidigare. Därefter har han inte tid längre att skriva dagbok.

Jean Jönsson gifte sig med Annika Nilsdotter från Smedegården i Hangelösa och flyttade dit som brukare av gården. Sex barn föddes i familjen och Jean blev en betrodd man i Hangelösa socken och Källby pastorat. 1881 avled han vid 86 års ålder och vilar under en stenhäll på Hangelösa kyrkogård i hörnet närmast Smedegården.

Lars Hjertén

Posten kom tidigt till Skara

Redan 1640 fanns det postgång till Skara, och förklaringen var förstås att posten mellan Göteborg och Stockholm passerade genom staden. När stambanan kom ändrades detta så Skara fick klara sig med hjälp av en daglig postdiligens som gick mellan Lidköping, Skara och Skövde fram tills Lidköping och Skara fick järnvägsförbindelse med egen postkupé till Stenstorp och stambanan 1884.

I boken *Posthistoria Skaraborg* berättar Börje Mårtensson om hur posten fungerat i våra bygder, främst från 1818 men i några fall ända tillbaka från 1640-tal. Att Skara fick post så tidigt berodde alltså på att posten mellan rikets två största städer transporterades genom staden. Men Skara hade förmodligen en del tidiga postkunder, som domkapitel, biskop och kanske kungliga tjänstemän. Postmästaren 1640 hette Peder Svensson.

Frimärken började användas 1 juli 1855 och bara tre år senare sändes ett ännu bevarat frimärksföretsett brev från Skara till en demoiselle Ågren utanför Mariestad. Vid den tiden låg postkontoret länge vid Hötorget.

I boken får man massor av information om postens verksamhet i alla delar av forna länet, och inte minst visas de olika poststämpelarna under åren. Vi får även veta vilka som höll i verksamheten, och ta del av de många striderna mot hotande nedläggningar. En guldgruva för frimärkssamlare och hembygdsintresserade.

Hans Menzing

Posthistoria Skaraborg 1818 till 2000. Skaraborgs post- och järnvägshistoria, postanordning och stämpelfakta. Författare: Börje Mårtensson, Mariestad. ISBN 978-91-637-0141-2. Eget förlag: borje.martenssons-nabelatelia.com. 295 sidor med massor av bilder. Pris 280:- + ev porto 39:-.

Modernitetens fingeravtryck.

Gjutjärnet som byggnadstekniskt och dekorativt material av Elias Cornell. Signum. ISBN 978-91-86221-15-7. 143 sidor.

Boken bygger huvudsakligen på Elias Cornell, professor vid Chalmers, opublicerade dokumentation av gjuteribranschens produkter. Dokumentationen utfördes i samband av 100-årsminnet av Bolinders Mekaniska Verkstads grundande. Originalmanuskriptet har försetts med illustrationer och kompletterats med en avslutande informativ del av professor i teknik- och vetenskapshistoria, Bengt Berglund.

Boken behandlar byggnadsverk, -detaljer och -dekorationer av gjutjärn. Vidare ges en genomgång av gjutjärnets roll inom hushåll och uppvärmning. Dessutom behandlas materialet i gatumiljön, i trädgårdskonst och på kyrkogårdar.

Ett utsökt exempel på gjutjärnets användning inom byggnadskonsten finns i Göteborg. Stora växthuset i Trädgårdsföreningen uppfört 1878 av firman A. Shanks & Son från England som tog det mesta av materialet från de egna fabrikerna i Arbroath i Skottland. Förebilden var Crystal Palace i London. Något senare, under slutet av 1880-talet byggdes ännu ett byggnadsverk av gjutjärn, saluhallen vid Kungstorget i Göteborg av Göteborgs Mekaniska Verkstads AB.

Eftersom jag forskar om gjutjärnets betydelse på begravningsplatser och kyrkogårdar är det främst avsnittet om gata, park, trädgård och kyrkogård som intresserar mig. Manusets var ursprungligen avsett att publiceras i samband med Bolinders Mekaniska Verkstads 100-års minne och därför dominerar naturligtvis uppgifter som har att göra med denna verkstad.

Gjutjärnskors på Sundalsryr kyrkogård.

Cornell nämner hur gjutjärnets billiga pris möjliggjorde för varje liten stad att ha en gjutjärnsfontän eller annan prydnad i sin stadspark. I mer välsituerade villaägares trädgårdar fanns bänkar, prydnader och ofta trädgårdsurner. Dessa urnor framställdes i en rad olika storlekar och utföranden, med eller utan dekor. Ofta var det det sena 1700-talets trädgårdsskulptur med dess antiksvärmeri som var utgångspunkten för formerna. Flera av dessa trädgårdsurner finner man idag på kyrkogårdarna som gravmonument. De flesta av trädgårdsprydnaderna var gjorda efter franska förebilder. Bolinders förefaller ibland även ha använt sig av förebilder hämtade från tyskt håll. Gravmonument av gjutjärn kunde beställas utifrån produktkataloger. Korsen var vanligast, i helgjutna eller genombrutna former. Till de mer burgna klasserna hörde gravmonumenten, ofta med gotiska ornament som inramning. Den allra mest spridda gravprodukten, gravstaketet av gjutjärn, skriver Cornell tyvärr inte något utför-

ligare om. Till avsnittet hör 15 nytagna bilder av gravvårdar av gjutjärn från Stockholm och Lund.

Initiativtagaren till att denna bok ges ut drygt 65 år senare än planerat är Bengt Berglund, professor vid Chalmers. Han kompletterar Cornells dokumentation med sin egen nyare forskning i ämnet, där vi bland annat får ta del av efterkrigstidens järngjutning i Sverige. Tre produktinriktningar dominerade gjuteribranschen under denna tid; maskingjutgods, det vill säga produkter till varven och till bilindustrin, kokiller till stålverken samt rör och rördelar. Handelsgjutgodset minskade däremot under efterkrigstiden i takt med att plasten gjorde intåg. Allt sådant inom hushållsområdet som tidigare hade tillverkats i gjutjärn kom att ersättas av andra material, ofta av plast. Produktionen av gjutjärn ökade fram till mitten av 1960-talet och kom att drabbas hårt av den ekonomiska krisen på 1970-talet.

Böcker om gjutjärn som dekorativt material är betydligt vanligare utanför Norden. Gjutjärnet som 1800-talets modernitet har hittills inte väckt något större intresse bland forskare i Sverige varför en bok inom detta fält verkligen kan välkomnas.

Ritwa Herjulfsson

Ungdomlig förälskelse i Lidköping

Återigen har femtiotalets Lidköpings skildrats i en roman. Det är den flitige Gunnar Odhner som i en fristående roman fortsätter sin skildring av Lidköping, nu om den tid då han var gymnast. Hans förra bok, *Barnet som inte kunde ljuga*, var också till största delen självbiografisk och handlade om författarens alter ego, Göran Lamm, under hans barndom och tidiga tonår. I den nya romanen, *Rosor i ett sprucket krus*, har Göran börjat i gymnasiet, där han har svårigheter att finna sig till rätta. Hans förhållande till lärarna är inte det bästa, han fruktar den stränge kemiläraren och hatar läraren i kristendom och svenska. För Odhners skolkamrater torde de vara lätt identifierbara liksom den gråhåriga, korta lärarinnan med korviga strumpor som med hökblick övervakade ordningen på morgonbönerna. En stor triumf upplever emellertid Göran då den stränge censorn, professor i litteraturhistoria, vid den muntliga studentexamen uppgraderar en av hans uppsatser från C till stort A och därmed desavouerar svenskläraren.

Skildringen av skolan med dess rasthall, kamratliv och gymnastik med polonäs kommer säkert att få många läsare att nicka igenkännande, liksom den träffande beskrivningen av Lidköping för drygt femtio år sedan med folkpark, biograf, torg, korvkiosk och kvarlevande småstadsidyll.

Göran träffar under gymnasietiden sin stora förälskelse, Julia, hon följer med honom på gymnastik och de har sedan sällskap för att se film på China och Röda Kvarn och promenera ihop. Deras förhållande mognar och sedan Görans pappa köpt en bil, kan han köra ut till henne, där hon bor på Källand. De besöker sommartid danstillställningar i Götene, Gösäter och Vättesmad och dansar till Cool Candys, Tötas och Flamingokvintetten. De nostalgiskt beskrivna dansbanorna med tidens musik och atmosfären där tillhör bokens bästa avsnitt. Förhållandet med Julia fortsätter sedan Göran ryckt in i lumpen i Borås. Där står han i kö i telefonkiosken för att tala med Julia och han blir nästan sjuk när han får vänta för länge på brev från henne.

Gunnar Odhner har ett mycket gott minne och det visar han också när han skriver om sin tid som värnpliktig. Sällan har en roligare och mer pricksäker skildring av lumpartiden skrivits

på det svenska språket. Höjdpunkten under hans värnplikstid inträffar, när en löjtnant, som förläst sig på militärhistoria, drillar soldaterna i karolinsk marsch och som kulmen tvingar dem att skjuta med halvskarpa skott mot övande trupp. Detta slutar med ett ymnigt blodbad, dock utan större skador och självklart med att löjtnanten drabbas av en stor svart plump i sin meritlista.

För den blyge Göran, som är upp över öronen förälskad i sin Julia, närmar sig dock katastrofen. Julia vill att de gör ett uppehåll med sina träffar, men Göran uppfattar det som om hon gör slut för evigt. Det är ett dråpslag för honom och under många år är minnet av henne som en tvångströja för honom. Han kan inte glömma henne och boken förvandlas i och med detta till en djupt tragisk kärlekshistoria.

Göran vikarierar som lärare i Skövde, pluggar i Uppsala, börjar studera i Göteborg, där han tröstar sig med tillfälliga förbindelser och emigrerar under ett år till Kanada. Överallt dyker dock minnet av Julia upp och mardrömmar jagar honom. Det är en psykologisk stark skildring och först efter flera år, Göran är då lokalkorrespondent i Enköping, blir han, efter en allvarlig kris, kvitt mardrömmarna om henne. Men glömma henne kan han inte.

Odhners bok är skriven på ett utomordentligt språk, den är psykologiskt trovärdig, full av humor och den tragiska, olyckliga förälskelsen i Julia väcker läsarens medlidande. Med *Rosor i ett sprucket krus* har en ny Lidköpingsroman skrivits; den bör orsaka köer av läshungra på bibliotek och i boklådor.

Tore Hartung

Gunnar Odhner, **Rosor i ett sprucket krus**. Roman. Norlén & Slottners förlag. 227 s

Hallonflickan från Falbygden

Hon ser lugn och rofylld ut, möjligen undrar hon lite över hur ungarna därhemma kan ha det. Hallonflickan på Falbygdens Museum har fått ett ansikte som gör historien än mer spännande.

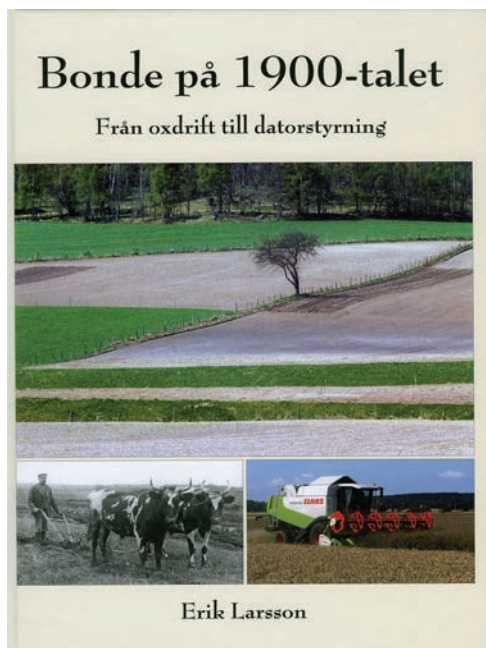
Ärligt talat borde hon kanske inte se så harmonisk ut, Hallonflickan hittades i en mosse och allt tyder på att hon kastats i en vattenfylld grop med bundna armar och ben. Kanske offrades hon till någon gud för att skörden skulle bli bättre, kanske ansågs hon vara en farlig häxa, eller så hade hon begått något brott. Det enda vi säkert vet är att hon levde vid tiden när de fantastiska gånggrifterna på Falbygden byggdes, och att hon strax före sin död frossade på vildhallon, därav namnet hallonflickan. Hon var liten, bara 144 centimeter lång och kring 20 år. Säkert hade hon redan fått flera barn. Peter Jankavs berättar om hur Hallonflickan hittades i en mosse och hur hon nu fått ett ansikte modellerat av Oscar Nilsson i Stockholm.

I övrigt berättar den innehållsrika skriften om 100-åriga Centern med rötter på Falbygden, folktro och tradition i Äträdalen, det tidlösa Ålleberg och nya fynd vid Finnestorp.

Hans Menzing

Falbygden 2011. Redaktion: Båse Johansson och Lena Persson. Utgivare: Falbygdens hembygds- och fornminnesförening. Antal sidor: 122.

Allt färre bönder mättar allt fler

Vid förra sekelskiftet var det 55 procent av befolkningen som på olika sätt levde på jordbruk. Hundra år senare hade andelen krympt till en cirka procent. Trots detta har spannmålsproduktionen blivit fyra gånger större. Jordbruket under 1900-talet kännetecknas av en enorm utveckling, men också en våldsam avveckling.

Vid sekelskiftet 1900 var det inte ovanligt att se en bonde som plöjde med oxar. Visst hade byarna sprängts i samband med skiftena då gårdarna fick enhetligare marker att odla. Och visst hade man upptäckt att täckdikning och konstgödning ökade avkastningen rejält. Samtidigt som det börjat dyka upp arbetsbesparande maskiner. Men förändringarna skedde mycket långsamt.

Erik Larsson i Mariestad har varit verksam inom jordbruket, men också i en lång rad lantbruksorganisationer, under en stor del av 1900-talet. Han har sett och deltagit i den enorma utvecklingen, för det är på 1900-talet det verkligen sker en revolution inom jordbruket.

Så drygt 90 år gammal berättar han om utvecklingen i en bok som illustreras med mängder av härliga gamla svartvita bilder plus rader av tidstypiska annonser. Allt hämtat från Mariestadsbygden. I sin text skildrar han utvecklingen inom både jordbruket och dess olika organisationer decennium efter decennium.

Här kan man följa utvecklingen som först ersatte oxarna med hästar, vilka längre fram i sin tur fick ge sig för traktorerna. På samma sätt kom rader av andra maskiner som ersatte mycket av den mänskliga arbetskraften. Så samtidigt som jordbruket moderniserades så sjönk antalet människor som försörjde sig på jorden. Fast till en början fick väl en del arbete i de många fabriker och småindustrier som växte upp för att hjälpa jordbruken i moderniseringen.

Erik Larsson har deltagit i föreningsarbetet på många områden och kan berätta om utvecklingen där. Och så förundras han över hur samma myndigheter som under decennier arbetat hårt för att få lantbrukarna att arbeta modernare och rationellare, plötsligt började betala ut bidrag till odlare som återgick till gammaldags metoder med hänvisning till att de arbetade på ett mer naturligt sätt. Ett stöd som de traditionella jordbrukarna förstås får vara med att betala.

Boken ger en faktarik och insiktsfull bild av förvandlingen inom det svenska jordbruket under hundra år. Möjligen skulle det varit roligt att få veta mer om den speciella utvecklingen i våra bygder.

Hans Menzing

Bonde på 1900-talet. Från oxdrift till datorstyrning. Författare: Erik Larsson. Förlag. Aliberta. 104 sidor i stort format med en mängd härliga gamla svartvita bilder.

Lidköpingsbo mördar i Skövde

Det borde vara akut lärarbrist på Högskolan i Skövde. I alla fall om man skall tro de böcker som ges ut om det livsfarliga livet i dessa akademiska kretsar.

Kristina Appelqvist, med rötter i Lidköping, har i några år med liv och lust ägnat sig åt att decimera personalen vid Högskolan, eller Västgöta universitet som anläggningen kallas i böckerna. Kristina har tidigare arbetat där som bl a presschef, men tydligen insett hur farofylld tillvaron där är. Det bör kanske tilläggas att morden enbart sker i deckare med drag av gamla pusselromaner, kanske lite av Maria Langs trivsamma mordplatser.

Det bästa med hennes böcker är förstås miljön, att följa med på resor till Prästgården i Berg där huvudpersonerna bor eller plaska med i badet vid Flämsjön. Den senaste av de tre böcker som hittills kommit ut heter Liv i överflöd, och innehåller citat ur klassiska svenska poeter, precis som det brukades i deckare förr. Fast idag är det kanske svårare att få genomslag, jag gissar att dagens läsare inte är så hemma i Heidenstams diktning. Dessutom handlar det om massor av pengar, och så dyker det upp okända barn och ställer till det för polisen, precis som det brukade ske hos den verkliga deckardrottningen Agatha Christie.

Mysfaktorn är hög, men kanske känns intrigen inte helt övertygande om man ger sig tid att tänka efter. Men det gör den ju sällan i böcker av det här slaget.

Hans Menzing

Liv i överflöd. Kriminalroman. Författare: Kristina Appelqvist. Förlag: Alfabeta. Antal sidor: 350.

En västsvensk boksamlare

En samling praktfulla böcker ur Bengt Bernströms samling. Nummer två och tre från vänster är de i artikeln nämna banden av G. Merchier 1928

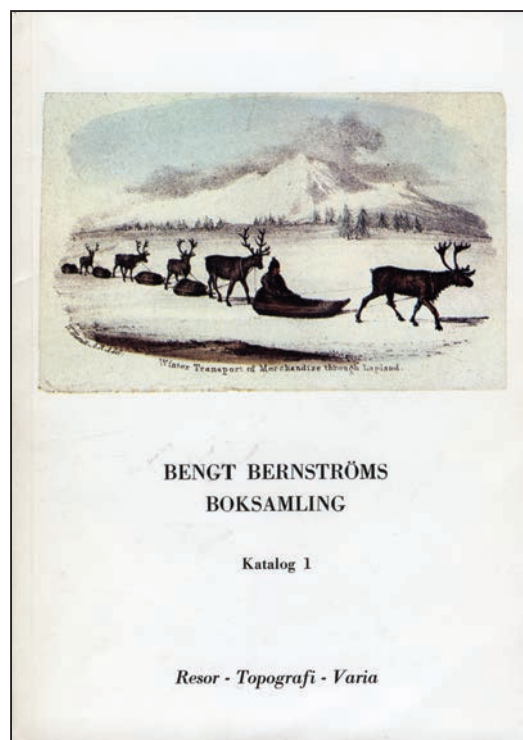
Västergötland har haft många stora boksamlare. Pehr Tham till Dagsnäs, Nils Silfverschiöld till Koberg och Per Hierta till Främestad, för att nu nämna några, skapade stora och exklusiva samlingar. Kobergssamlingen finns kvar än idag medan Hiertas samling avyttrades 1932 och Thams drygt 100 år tidigare, 1822. Båda samlingarna såldes efter tryckt förteckning så vi vet vad de innehöll.

En annan västsvensk samlare som bör bli ihågkommen var Tullkontrollören Harald Thorssons vars värdefulla och vackra samling såldes genom antikvariatet Thulin & Ohlson i Göteborg.

Att enskilda personer blir boksamlare hör väl inte till ovanligheterna. Däremot att två bröder är samlare och bibliofiler är väl mer sällsynt. Så var det med Gustaf (1877–1966) och Bengt Bernström. Båda var ärftligt belastade vad gällde samlandet. Deras far, Andreas Bernström, var grosshandlare och filantrop. Han är idag mest känd som myntsamlare. Den ”Bernströmska polett-samlingen” i Nordiska Museet är den största samlingen svenska poletter. Andreas Bernström var enligt Carlander (IV:327) ”en hängiven samlare av böcker. Han äger ett utvalt och särdeles väl konditionerat bibliotek av över 3.000 band, vilka ständigt ökas”. Det var också fadern som uppmanade sina boksamlande söner att endast nöja sig med de bästa exemplaren. Denna uppmaning följde de nog och både Gustafs och Bengts bibliotek var utomordentligt vackra och välkonditionerade vad gällde exemplaren och bindningen. Huvuddelen av de ombundna böckerna i de bådas bibliotek var praktexemplar där hovbokbindare Gustaf Hedberg stod för bindningen. Bengt Bernström hade också i sin samling ett flertal böcker som var bundna av Parisbokbindaren G. Merchier 1928. Själv är jag lycklig ägare av Daniel Tiselius Utförlig Beskrifning öfver den stora Swea och Giötha sion Wättern... (1723) och Ytterligare försök och Siö-Profwer uthi Wättern... (1730). Enligt beskrivning i den Bernströmska katalogen är de ”Absolut fräscha exemplar, planerade och putsade i 2 helskinnbd, 5 upphöjda bind och rikt guldörnerade ryggar, 3-linjig guldbordyr, inre denteller, guldsnitt.”

Bröderna Bernström har sinsemellan bytt exemplar med varandra. Ett flertal böcker med Gustaf Bernströms superexlibris fanns i brodern Bengts samling. Bengt Bernström skaffade sig

först på äldre dagar en pärmstämpel, BB i spegelmonogram, en liten diskret stämpel som sattes längst ner på ryggen.

Bengt Bernströms boksamling såldes genom Libris bokauktioner 1977–81. Förteckningen omfattade 5 kataloger med 1845 utrop. Ytterligare en katalog sammanställdes och innehåller hans stora samling av bokväsen.

Bengt Bernström var inte bara boksamlare utan en stor konstkännare. Tidigt förälskade han sig i Elias Martins djupt originella måleri, och av bröderna Martins och deras begåvade elevers verk hopbragte han genom åren den största samling som existerat i privat ägo. Tanken var att detta skulle utgöra en grundstomme till ett Martinmuseum vilket tyvärr aldrig blev förverkligat.

Bengt Bernström avled 1977 vid närmare nittio års ålder.

Johnny Hagberg

Mingel i Mössebergs salonger & en axplocks-utställning om föreningens verksamhet.

Ulla Nordmark (th) höll ett uppskattat anförande om kurorten Mössebergs historia. Här i samtal med Elisabeth & Alf Pile.

Mikael Madenfalk, pris-tagare till Årets Vackraste Västgötabok, Sävåån.

"Jag var en herre i frack" – Rolf Green berättade om Falköpingssonen och visförfattaren Johnny Bode.

Föreningen för Västgötalitteratur 50 år! Jubileumsårsmöte hölls på Mössebergs Kurort i Falköping Lördagen den 31 mars 2012

Årsmötesförhandlingarna hölls i den vackra matsalen. Benny Jacobsson presenterade nytgåvan av Peringskiölds Monumenta. Pris för Årets Vackraste Västgötabok delades ut till Mikael Madenfalk för boken Sävåån – en källa till liv.

Deltagarna lyssnade till kulturhistoria berättad av Ulla Nordmark samt Rolf Green. Johnny Hagberg gav en exposé över föreningens historia såväl som famåtblickar.

En utsökt god Jubileumsmiddag serverades - bestående av
Rökt struts från Falbygden med chevré-creme, salladskott, rödbetschips & lingon
Lammytterfilé med potatisbakelse, hougssky och färska bönor.
Kurortens chokladkaka, med grädde & bär

Johnny Hagberg och Sven-Olof Ask uppmärksammades speciellt, för sitt omfattande arbete med föreningens verksamhet under många år. Ett tack som likaledes framfördes av styrelsen till alla aktiva föreningsmedlemmar.

Efter Jubileumsprogram, och inte minst mingel, många glada skratt och härliga samtal ser vi alla fram mot nya givande föreningsår.

Tal vid Västgötalitteraturs 50-års jubileum den 31/3 2012 på Mösseberg, Falköping

Det hände något historiskt vid auktionen i Vara församlingshem den 21 april 1990. Storsamlaren från Herrljunga, Curt T. fick ovanligt nog, vid tre utrop i rad, ge sig för en konkurrent (han köpte ändå för 18.665 kr vid denna auktion). Detta kunde väl ha accepterats men nu visade sig att konkurrenten var en kvinna. Den ödesfyllda, iskalla och konstaterande kommentaren från Curt efter att ha förlorat tre sökta böcker var: Ska det bli fruntimmer med på auktionerna, kan vi lika väl lägga ner föreninga! Detta kunde ha blivit en verklighet. Ser man på föreningens utveckling från 1962 till 1990 så var det mest män som ägnade sig åt Västgötalitteratur. En och annan kvinna var med, men då som medföljande till någon i styrelsen och denna bestod uteslutande av män (bilden på första sidan av senaste Meddelandet är typisk), det var nästan uteslutande män som stod för bytesverksamheten i utsända boklistor. Likadant var det på bokauktionerna. Vid dessa kunde även andra byten ske. Inte bara med böcker utan även med ägg och potatis. Jag fick själv vara med om att lasta i en säck potatis i Biblioteksrådet Nils Sandbergs Volvo utanför församlingshemmet i Vara.

Ja nog hände något historiskt den gången 1990. Idag består styrelsen av hälften kvinnor och hälften män. Vice ordföranden är kvinna och vid auktioner är många kvinnor med. Likaså som medarbetare i Meddelandet. Föreninga är med andra ord inte sig lik sedan 1990.

Det var den 29/3 1962 – alltså för ganska exakt 50 år sedan – som 52 personer fyllde det lilla rummet i Gamla Rådstugan i Lidköping. 48 antecknade sig som medlemmar. En av dem är här idag: Lars Hasselberg.

Det fanns med andra ord ett intresse. Namnet: Föreningen för Västgötalitteratur myntades (enligt Lars Hasselberg) av Ivar Malm. Ledningen för föreningen var boksynta män som alla var samlare.

Storsamlaren Bertil Ekberg på Dagsnäs var förstås en profil i sammanhanget. Han kom inte att ingå i styrelsen men var en inspiratör till samlandet. Dagsnäs blev också ett givet besöksmål. Även slottet Koberg med sina samlingar öppnades för föreningen genom Nils Sandbergs försorg. Flera andra platser och samlingar har besetts vid utfärder.

Styrelsen har under alla dessa år haft fem ordföranden: Carl Vilhelm Jacobowsky (som valdes därför att han var den enda som ifrågasatte föreningens existensberättigande), Bengt Stenberg, Arne Sträng, Gunnar Ivarsson och undertecknad som nu varit ordförande i 23 år.

Den i styrelsen som suttit längst är Sven-Olof Ask som varit med sedan 1981, -30 år!

Under många år fanns Sven-Evert Gustafsson med i styrelsen. Alltid lika villig att kommentera böcker som såldes vid auktionerna, Johan Jakobsson var Skattmästare under många år, Nils Sandberg förtecknade idogt nyutkommen Västgötalitteratur och var ett levande uppslagsverk rörande den västgötska litteraturen och många, många andra mer eller mindre bemärkta gynnare av den västgötska bokskatten.

Första Meddelandet kom till årsmötet 1967 och innehöll sex sidor i stenciltryck. Tre av dessa sidor var bytesregister där Nils Sandbergs sök utgjorde hälften. Bland nya medlemmar fanns antecknade bl a Göran Midman, Stockholm, som är närvarande här idag!

Från 1998 blev det färg på omslaget och därefter även på mittuppslaget. Nu trycks Meddelandet helt i färg och innehåller 20 sidor.

Föreningens första bokauktion hölls den 14 nov 1965 i Altorpsskolans aula i Herrljunga (Sven-Evert Gustafsson var lärare där). 40 personer deltog. 215 böcker ropades ut, för 2 295 kronor, 10 kronor i snitt. Sedan dess har ytterligare 118 (119) bokauktioner hållits och kanske har 60-65.000 böcker bytt ägare.

Från starten 1962 kom Nils Sandberg att ingå eller vara publiceringsutskott. Det betydde en Årsskrift som utkom med 2 nr/år. Han höll även i bokutgivning. Många kom att klaga på att många årgångar innehöll artiklar av Evert Sahlberg om västgötska runstenar. Men idag kan vi vara tacksamma att detta publicerades.

Föreningen har idag drygt 1600 medlemmar. Bokauktioner hålls regelbundet tre gånger om året. Meddelandet utkommer regelbundet med fyra välmatade nummer per år. Årsskriften har också kommit ut regelbundet.

Föreningen står bakom ett stort antal bokutgivningar, både i egen regi och tillsammans med Stiftshistoriska och Fornminnesföreningen genom Missalestiftelsen. Stora utgåvor är Skarmissalet, Äldre Västgötalagen, Svensk Ordabok och senast Peringskiölds Monumenta.

Jag tror att föreningen kommer att gå en ljusnande framtid till mötes. Detta trots att fruntimmer numera är med vid auktionerna, trots att de flesta storsamlarna idag är borta och trots att den fysiska boken börjar försvinna. Vår ekonomi är god inte minst genom donationer från Assar Larsson och Rolf Ahlnefelt. Många vill mycket och vi i styrelsen skall förvalta detta förtroendekapital så gott vi kan.

Vi är glada över detta halvsekeljubileum där den västgötska litteraturen står i centrum.

Johnny Hagberg

Bert Moberg Antikvariat

Alltid minst 20.000 böcker i affär och lager.

Sökservice av böcker.

Köper böcker, större boksamlingar
samt gamla svenska bykort.

Korrekt värdering

Österlånggatan 21, Borås • Tel 033-13 02 50
Öppet: månd-fred 13-18, lörd 10-13

Antikvariat Wetteren

Göran Midman Hjo

Västgöta- & Vätternlitteratur

Litografiska tryck,

Tersner, J A Berg, G Mellin, Billmarck

Tunnbindaregränd 1 A

544 30 Hjo

y y y 0pwnxctkw gwgtpf kpuwf kq0g

2725/877: ; 7.298/7769; 92

y y y 0lqndqtug0g

Föreningen för Västgötalitteratur

Protokoll fört vid Föreningen för Västgötalitteraturs årsmöte, lördagen den 31 mars 2012.

I år är det 50 år sedan Föreningen för Västgötalitteratur bildades och årsmötet var samtidigt ett 50-årsjubileum. Dagen till ära var årsmötet förlagt till Mössebergs kurort i Falköping. Förutom årsmötesförhandlingar innehöll dagen en god trerättersmiddag med västgötatema. Ordförande Johnny Hagberg kåserade omkring föreningens 50-åriga verksamhet, Ulla Nordmark berättade om Mössebergs kurort och avslutningsvis berättade Rolf Green om en annan jubilar nämligen Johnny Bode, född i Falköping, som i år skulle ha fyllt 100 år.

Göran Englund framförde gratulationer till en 50-årig förening från en 149-årig förening; Västergötlands fornminnesförening. Gratulationer även från Västergötlands hembygds-förbund. Lars Hasselberg, en av grundarna av föreningen, närvarade vid jubiléet och uppmärksammades med blommor

Föreningens senaste stora bokprojekt; Peringskiölds Västgötdelen av Monumenta Sveo-Gothorum, utgiven och kommenterad av Benny Jacobsson, kunde efter flera års arbete äntligen presenteras och fanns till försäljning för 300 kr. Benny Jacobsson var närvarande och presenterade boken.

Närvarande: 110 medlemmar. Från föreningens styrelse deltog Johnny Hagberg, Sven-Olof Ask, Niklas Krantz, Clary Winberg, Hans Menzing, Tore Hartung, Christina Ström, Gerd Ljungqvist-Persson, Annicka Berggren samt Arne Johansson (valberedningen).

§1 Öppnande

Ordförande Johnny Hagberg hälsade välkommen och förklarade årsmötet öppnat.

§2 Val av ordförande och sekreterare för mötet

Till mötesordförande valdes Johnny Hagberg och till mötessekreterare valdes Annicka Berggren.

§3 Val av justerare

Till justerare, som jämte ordförande, justerar protokollet valdes: Stig Karlsson och Morgan Johansson.

§4 Fastställande av dagordning

Dagordningen godkändes.

§5 Årsmötets utlysande

Kallelse till årsmötet har skett i nr 1 av Meddelandet, som sändes ut till alla medlemmar den 15 februari. Årsmötet förklarades vara utlyst i behörig tid.

§6 Verksamhetsberättelse för 2011

Verksamhetsberättelsen upplästes och lades till handlingarna. Göran Midman från Folke Dahlberg-sällskapet framförde ett tack för erhållet bidrag på 10 tkr för Dahlberg-sällskapets jubileumsutställning 2012.

§7 Bokslut

Föreningens resultat- och balansräkning för 2011 fanns i kopia till alla närvarande medlemmar. Årets överskott är något mindre, då kostnaden för fotograferingen av Peringskiölds Monumenta på 63.200 bokfördes 2011. Bankräntan är 2,25% och ett kupongcertifikat har gett 56 tkr i ränta. Medlemsantalet har sjunkit något. Föreningens ekonomi är god.

§8 Revisionsberättelse

Revisionsberättelsen upplästes och lades till handlingarna.

§9 Ansvarsfrihet

Enligt revisorns förslag beviljas styrelsen ansvarsfrihet för det gångna räkenskapsåret.

§10 Val av ordförande och styrelse

Till ordförande valdes Johnny Hagberg (omval), 1 år. Antalet ledamöter fastställdes till 9 st.

Till ordinarie ledamöter för 2 år valdes:

Ritwa Herjulfsson, Gerd Ljungqvist-Persson, Hans Menzing, Clary Winberg och Niklas Krantz (samtliga omval).

Övriga ledamöter kvarstår ytterligare 1 år:

Sven-Olof Ask, Annicka Berggren, Tore Hartung och Christina Ström.

Till revisorer för 1 år valdes:

Gunnar Hagström (omval) och Lars Berg (nyval).

Till revisorssuppleanter för 1 år valdes:

Erik Gustafsson (omval) och Göran Englund (omval).

Till valberedning valdes:

Arne Johansson (sammankallande), Håkan Brander och Thomas Johansson.

Samtliga omval.

Till avgående revisor Jörgen Njord framförs ett tack för det arbete som utförts.

§11 Fastställande av årsavgift

Årsavgiften för år 2012 beslöts bli oförändrad. 100 kr för enskild medlem och 125 kr för äkta makar/sambor/institutioner.

Sven-Olof Ask berättade att årsavgiften har varit oförändrad ända sedan 1994!

§12 Verksamhetsplan för år 2012/2013

Liksom tidigare år planeras tre bokauktioner. Eventuellt kommer bokauktionerna att flyttas tillbaka till Vara församlingsshem. Fyra nummer av Meddelandet och en års-skrift. Föreningen deltar i Bok- och biblioteksmässan i Göteborg samt bokmässan i Od. Ingen utflykt är planerad, men önskemål om besök på Koborg framfördes.

§13 Årets vackraste västgötabok

Till årets vackraste västgötabok valdes Sæveån – en källa till liv. Författare: Mikael Madenfolk. Boken är utgiven på Votum förlag, Karlstad. Författaren och en representant från förlaget var närvarande och båda erhöll var sitt diplom.

§14 Övriga frågor

Gunnar Ivarsson ansåg att mycket litteratur på auktionerna inte kunde anses som västgötalitteratur. Föreningen erbjöds ofta dödsbon, som innehåller böcker i olika ämnen områden. Styrelsen tar med sig frågan.

§15 Avslutning

Ordförande avslutade mötet och tackade för visat intresse.

Johnny Hagberg och Sven-Olof Ask tackades med blommor och bok för många års arbete i Föreningen för Västgötalitteraturs styrelse.

Annicka Berggren

Johnny Hagberg

Stig Karlsson

Morgan Johansson

SVERIGE – brev till AMERIKA

- transatlantiska familjerelationer

Inledning

Sverige-breven som skrevs och skickades på 1800-talet och i början av 1900-talet till utvandrade släktingar och vänner på andra sidan Atlanten har inte fått samma uppmärksamhet som Amerika-breven till släkten och vännerna i Sverige. Tyvärr har många gånger breven från Sverige försvunnit i Amerika.

Bakgrunden till denna publicering av Sverige-brev är berättelsen om en familj i Hudene, Gäsene härad som splittras till följd av den stora utvandringen i slutet av 1800-talet. De höll dock samman familjebanden över Atlanten under 48 år genom sin korrespondens.

Hösten 2009 hittades 150 Sverige-brev på en vind i ett hus i Rock Island, Illinois av ett barnbarn till John Arnell som 20 år gammal hade utvandrat 1879 från Hudene till Amerika.

Breven hade skrivits och skickats av Johns far och två systrar i Hudene och Eriksberg. I denna samling återfanns 43 brev som skrivits mellan 1894 och 1934 av hans yngsta syster Hilma Jacobson, född Gustafsdotter. Hon kom som ung flicka att drabbas hårt av utvandringen. Hilma, som föddes 1872 på en gård i Ölanda, Hudene, förlorade vid 3 års ålder sin mor som dog i tyfus 1875. Hennes två äldre bröder Henning och John sålde sina arvslotter av fädernegården till sin farbror och utvandrade 1879. Ett år senare utvandrade även hennes far, Gustaf Svensson till Amerika. Hilma blev då som 8-åring ensam kvar i Hudene med en äldre bror och syster. Som föräldralösa fick de en förmyndare, gästgivaren Anders Svensson i Häljarp, som var deras farbror.

Med denna korta introduktion kan det bli lättare att förstå hennes brev till brodern John. Sitt sista brev skrev Hilma endast 2 veckor innan hon 62 år gammal avled i februari 1934. I sina brev skrev hon om hur mycket hon saknade sin bror som hon aldrig fick träffa mer efter hans utvandring. Dessutom berättade hon naturligtvis om sin make Enock Jacobson, deras familj, levnadsförhållandena för lantbrukare i Sverige och de smittsamma barnsjukdomarna mässling och influensa som grasserade i Sverige i början av 1900-talet. Hon kommenterade också världspolitiska händelser som exvis första världskriget och mordet 1901 på den amerikanske presidenten McKinley.

Hilma Jacobson, född Gustafsdotter, foto 1889, Rich. Sandberg, Mörlanda (Hilma skickade bilden till sin bror i sitt första brev från Lunnagården, Eriksberg 20 maj 1894).

Hilma Jacobsons brev till brodern John Arnell i Rock Island, Illinois mellan 1894 och 1934 – ett urval med delar av hennes 43 återfunna brev

1. Lunnagården, Eriksberg, 20 maj 1894

Kära broder med familj

Gamla Ölanda, Hudene, är sig nästan likt som vanligt. Herrljunga tror dom skall blifva köping snart nog, ty industrin går framåt för hvarje år såsom svinslagteri, mejeri, marknader samt flere andra nyttiga saker.

Farväl Hilma

2. Brickagården den 29 september 1895

Käre broder och svåger med familj,

Här är nu mycke svåra tider, man får så litet betalt för hafre, fläsk och potatis. Det enda som lönar sig något nu är mjölkaffären; vi hafva maskiner som kallas separator, som dela mjölken så man får lite smör.

Säteriet Ladås, Gäsene Eriksberg, byggt 1725. Foto före ombyggnaden av mangårdsbyggnaden 1913 (bilden är nämnd i Hilmas brev från Ladås den 6 juni 1898)

3. Ladås den 6 juni 1898

Käre broder och svägerska.

Må alltid väl är vår dagliga önskan. Vi har nemligen köpt en egendom i Eriksberg, och det är säteriet Ladås, för en köpeskilling af 45,000 kronor. Här är bra hus, ladugården är ny, den kostar 23,000 kronor. Det var en rik Göteborgare, som egde det då som byggde det.

Tecknar i hast din syster och svåger Hilma och Enock

4. Ladås den 3 november 1901

Kära broder med familj

Jag får beklaga den stora sorg och förlust ni gjort genom McKinleys död.

Lef väl önskar Hilma och Enock

5. Gäsene Eriksberg den 2 juni 1903

Käre broder och svägerska,

Hjertligt tack för edert mycke kärkomna bref. Barnen var sjuka en sex veckor af mässling epidemi med influensa på samma gång så vi trodde knappt dem fick lefva öfver, men vi hade läkare samt en omsorgsfull skötsel gjorde att dem nu alla äro friska. Det har varit så mycke smittsamma sjukdomar som härjat

här, när då barnen går i skola så blir dem smittade.

Kära broder du skrifver om det du kommer ihåg den morgon som ni lemnade hemmet och det minnes jag mycket väl och har tänkt på många gånger. Då jag tänker tillbaka sen ni reste så minnes jag allt mycke väl hvad jag många gånger fick lida ondt, kan bättre tänkas än sägas, men att Gud förunnade mig ett sådant gott eget hem samt en god och huld make hade jag aldrig ens drömt om.

Hälsa alla de dina från din syster Hilma

6. Ladås den 5 Dec 1905

Käre broder med familj.

Mycken tack för edert brev.

Här är en gammal manbyggnad men med litet reparation utvändigt och så duger hon i våran tid, ladugården deremot är den största och tidsenliga som finnes i hela Westergötland, äfvenså med dem öfriga husen, vi hafva 60 st nötkreatur, 6 st hästar, 30 st svin m.m och då hafva vi 5 st tjenare så tiden behöfver ej blifva enformig. Enock har så mycke att sköta här, ty han är Kommunal Ordförande. Din tillgifna syster Hilma

7. Ladås den 25 februari 1906

Snälla broder med familj

Jag tänkte att få ägna mina tankar helt åt eder en stund. Numera behöfves ej att lefva i okunnighet om tidernas händelser ty genom tidningar se ni hvad som händer sådant som är nämnvärt och tvärtom äfven så vi. Säg broder har det aldrig fallit dig in att göra en tur till Sverige ?

Din tillgifna syster Hilma

8. Ladås den 11 april 1914

Kära broder med familj

Ja kära broder, denna kommer jag med sorgebudskap, ty vår kära fader afled i går långfredag kl 1/2 12 nu nöjd att få sluta, han var sjuk i 15 dagar men nöjd och tålig inte en klagan över hans läppar. Tio minuter innan far dog hans sista ord vore "Käre Gud tag min själ". Ja som sagt vilar han nu på bår med en ljust och lycklig leende över sig och frid över hans stoft. Vi har bestämt att begrava honom söndag den 19 april

Tusende käre hälsningar Din syster Hilma

9. Ladås den 25 sept 1914

Kära broder med familj

Tusen tack kära du för ditt brev, hoppas du låter syskonkärleken råda.

Bland förströelse kan nämnas att vi varit på Baltiska i Malmö, vi tog även en tur till Danmark och besåg Köpenhamn. Det var fästligt värre den dag vi vore der ty dem vänta franske president dit just då, men han fick ej gå i land utan måste passera förbi, ty det var just dem dagar före det börja osa ondt om kriget. Ja må undra hur det just kommer gå med kriget och Sverige till slut, här har man den uppfattningen att det mer är ryske Tsaren det beror på, vet ej för övrigt hur det är med den saken.

Adjö syster Hilma

10. Ladås den 17 Jan 1915

Käre broder John med familj

Hela familjen har firat julen tillsammans, barnen har alla samlats i hemmet till Julen. Gerda är eljest lärarinna här i Eriksberg efter vår lärare, som dog förliden sommar. Och Dagmar, och Georg och Bertil gå i skola för henne.

Skolklass, Eriksbergs skola. Lärarinnan Gerda Jacobson med sina elever och två bröder sittande intill henne, Bertil t.v. och Georg t.h. Foto 1914. (bilden är nämnd i Hilmas brev från Ladås den 17 jan 1915)

Jag minns så långt tillbaka från barndomens dar som innan ni reste till Amerika antagligen sista året ni vore i Sverige då vi hade eldat påskeld bort mot Källunga till men gudskelov tack jag är mycke nöjd med min lott och de mina.

Ni är kärt hälsade Din syster Hilma

11. Mogården den 27 maj 1922

Käre broder John med familj

Som du förstår av brevet har vi flyttat sedan vi skrev. Enock har köpt oss en liten nätt egendom som heter Mogården vid Moholms station, en tre stationer ovanför Sköfde stad vid stambanan. Vi vinterföder en 8 à 10 hästar och 50 st kor samt smådjur. Hälsningar Hilma

12. Mogård den 10 juni 1924

Kära broder John med familj

Jag har denna tid som nu gått ofta tänkt på er der borta i främmande land som jort at jag aldrig fått glädjen att ens träffa någon utav mina bröder sedan ja blev så stor nog att kunna tala förstånd med er, det är alldeles för långt bort Amerika.

Syster Hilma skriv snart

13. Mogården den 9 november 1925

Kära broder och svägerska

Höll på att glömma tala om att våra pojkar har jort en radio så vi hör musik och sång både tyska och engelska, norska m.m ifrån Stockholm, även hör vi predikan, föredrag och musik och sång. Det är roligt och trevligt att ha och fördriva tiden med ibland. Din syster Hilma

14. Floda station den 30 januari 1934

Kära broder och svägerska

Ja tiden ilar av, igår fyllde jag mina 62 år, mycke har under det sista året passerat för oss alla, en mindre i syskonringen – men må han vila i frid Ja och du få tänka som så, "Tro ej uti din motgångstimma att du av Gud förgäten är, han skingrar sorgen som en dimma och giver dig vad nyttigt är".

Det är allt tomt att vara så långt skilda åt kära bror.

Hoppas du skriver framledes å låter oss höra hur det står till

Din tillgivna syster Hilma

Kommentar.

Hilmas äldsta bror Henning som också utvandrat 1879 dog 1933 i Iron Mountain, Michigan.

Detta var Hilma Jacobsons sista brev till sin bror John Arnell i Rock Island. Hilma dog den 21 februari 1934 och är begravnen på Kullings Skövdes kyrkogård i Vårgårda. Broder John som hon brevväxlat med i 40 år avled 1935 i Rock Island, Illinois.

Claes-Håkan Jacobson

Claes-Håkan Jacobson är författare till ”Gustaf Ewalds Västergötland ord och bild” som utsågs 1984 av Föreningen för Västgötalitteratur till Årets Västgötabok. Claes-Håkan forskar nu om utvandringen på 1800-talet från södra Västergötland och förlusten av många västgötar till Norra Amerika. I sin planerade bok om denna utvandring tänker han också presentera några västgötska livsöden med berättelser om hur livet kom att gestalta sig för utvandrarerna i det förlovade landet i väster och för de familjemedlemmar som stannade kvar i det gamla landet. Sverige-brevens roll och betydelse för bevarande av transatlantiska familjerelationer kommer också att belysas.

Jag har fån fantafi, förftår pappa

Iwar Wiklander slog igenom på allvar inom teatervärlden när Nossebro teatercirkel fick en verklig premiärsuccé i maj 1956. Det skriver Skaraborgs Läns Tidning, så det måste vara sant. Dessförinnan hade han upptäckt teaterns storhet vid möten med mannen bakom Skara Skolscen, Carl Eric Profft.

Nossebros kulturella stolthet, teatermannen Iwar Wiklander, återvände i höstas till barndomsbygden tillsammans med sin hustru Birgitta Ulfsson med ett teatralt Kärleksbrev. Naturligtvis var det stor publik och nostalgin flödade.

Hembygdsföreningens Rune Niklasson berättar om besöket, blandat med egna minnen av forne Nossebrobon Iwar Wiklander. Han är visserligen född i Göteborg, men växte upp i Nossebro och gick på samrealskolan i Vara. Och det var på hemmaplan han debuterade på allvar 1956.

Sedan gick det fort, mest känd är han kanske för att ha varit ledare för Folkteatern i Göteborg på den minnesrika tid då man bland annat satte upp En varvsdröm och Happyland, båda med urgöteborgaren Kent Andersson. I den ändlösa raden av stora teaterroller kan kanske nämnas att Iwar spelade mot Sven Wollter i Beckets I väntan på Godot. Lång är också listan på alla filmer han medverkat i, till de senaste hör Simon och ekarna.

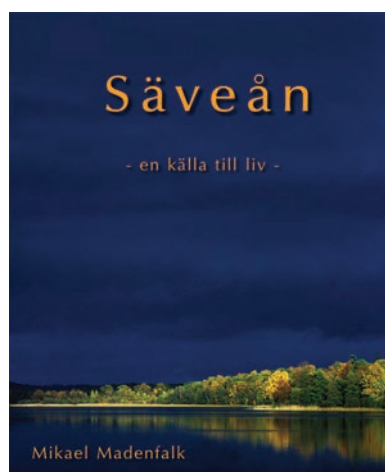
Om ni undrar över rubriken är den lånad från en replik som Iwar ofta fällde som barn: Jag ska bli fikaådefelare för jag har fån fantasi, förftår pappa. Han hade tydligen problem med bokstaven s i unga år.

I häftet, som i likhet med andra liknande skrifter är en verklig kulturpärla, får man också veta åtskilligt om idrottsplatserna i bygden. Och så bidrar Rune Niklasson med en rad härliga färgbilder från hembygden. Nossebro är inte bara marknaden.

Hans Menzing

Bilder från Nossebro förr och nu 2011. Redaktion: Sigvard Eriksson, Bror Johansson, Rune Johansson, Rune Niklasson, Per-Arne Nordqvist samt Inga-Lisa -och Hasse Rydin. Utgivare: Nossebro Hembygdsförening. 34 sidor med massor av härliga färgbilder.

Å – så vacker

Säveån. Solen får stränderna mellan det mörka vattnet och den än mörkare himlen att skimra.

Mikael kunde se den vackra fågeln kungsfiskaren utanför köksfönstret på vintrarna, och därmed var han fast. Redan som liten grabb smög han omkring vid Säveån med en kamera, nu har strövtågen resulterat i en fantastisk kärleksförklaring till ån.

Säveån hör inte till de stora och berömda vattendragen, det handlar om 13 mil vattendrag från Vänga mosse i trakten av Borås, till Göta älv vid Göteborg. Däremellan tittar ringlar den fram till Vårgårda, Alingsås och Näs slott. Plus Floda, det var där Mikael bodde när han blev förälskad och fotointresserad.

Närbilder

Idag är vi bortskämda med vackra fotoböcker, det kan vara svårt att märkas i strömmen. Mikael Madenfalk lyckas. Han har insett att vanliga vyer från ån inte går att variera hur som mycket helst. Så han målar med ljuset, och kryper nära sin älskade å.

En stor del av bilderna lever på sitt speciella ljus hämtat i tidiga morgnar och sena kvällar, eller solglimtar efter regn och skuggors lek. Mikael är medlem i Naturfotograferna och naturen får stor plats i boken. Men inte bara för att det är natur, utan för att det är vackert. Det är ofta det lite oväntade som fångar bilden. Som en harkrank (en insekt som ser ut som en mygga) i motljus på ett strå. Eller en blöt fluga som längtar efter den värmande morgonen. De där små detaljer som vi utan fotografögon brukar missa.

Madenfalk berättar mest i bilder. Texten är ganska kortfattad. Mycket personlig trots att den ger oss en massa fakta om ån och bygden omkring. Vi får följa med på strövtåg vid olika tider och på olika platser, och precis som i bilderna uppleva miljön via Mikaelns ögon.

Så nu längtar jag till våren då jag kan kolla om beskrivningarna verkligen stämmer.

Hur som helst. Boken om Säveån är den vackraste fotobok om Västergötland jag sett på länge. Och undrar ni över namnet Säveån så har det inget med säv att skaffa. Det handlar om att ån är sävlig, perfekt alltså för den som vill stressa av. Att boken utnämndes till Årets vackraste vet ni förstås redan.

Hans Menzing

Säveån – en källa till liv. Fotograf och författare: Mikael Madenfalk. Förlag: Votum. Antal sidor: 192 i stort format med mängder av färgbilder.

Bokauktion på Överås 1908

Överås

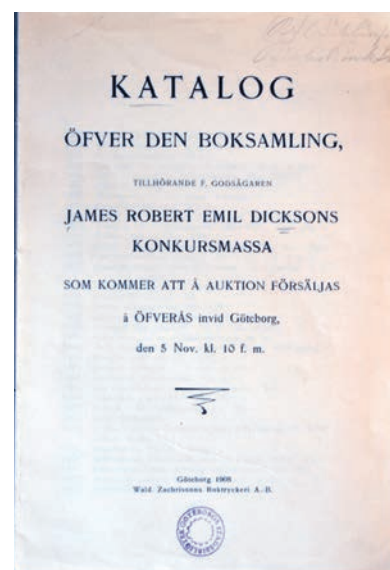
Kungörelse. Borgenärerna uti godsägaren James Emil Robert Dicksons konkurs kallas till sammanträde å Philip Lemans Advokatbyrå i Göteborg lördagen den 10 okt 1908 kl 11 fm för att besluta angående konkursen rörande frågor. Rättens ombudsman.

Det hela namnet var James Robert Emil Dickson (1872–1945), men han kallade sig oftast endast för Robert. Ifall släktskapet behöver redas ut – Robert är ett vanligt namn bland Dicksönerna. Denne Robert var sonson till James Dickson (1784–1855), som invandrade från Skottland till Göteborg 1809. Fadern hette också Robert (1819–1903). Modern var född Emilia Quensel (1842–1920).

Den unge Robert köpte det stora huset Överås i närheten av Örgryte gamla kyrka år 1905 av sin kusin Beatrice Dickson. Farfar James hade anskaffat egendomen långt tidigare och Roberts far hade tillbringat sina sommarlov där. Robert farbror James Jameson lät uppföra det hus som fortfarande där står, i början av 1860-talet. Den unge Robert var en erkänd affärsman, utbildad i Lund, men allt gick inte som det var tänkt och 1908 var konkursen ett faktum. Vid denna tid var Robert gift med Helen Anker Dickson från Norge. De hade två små pojkar födda 1904 och 1906. Helen skulle några år senare gå ur tiden. 1916 bildade Robert Dickson firman Dickson & Sjöstedt i Göteborg och hade då flyttat till lägenhet på Kungsportsavenyn och Överås hade fallit ur släktens händer.

Lösöresauktionen i november 1908 lockade fler besökare än vad det fanns plats för, speciellt många damer skall ha uppenbarat sig på Överås under auktionsdagarna. Alla hade nog inte tänkt sig att köpa något. Att få tillfälle att komma in i den stora villan och dricka kaffe från den tillfälliga serveringen var visst ett nöje nog. Det fanns delade meningar om kvaliteten av varorna men det såldes i alla fall en Bruno Liljefors Räfbo för över 3 100 kr. Förutom möbler och konstverk och annat för ett större hem fanns åkdon, linoleummattor och träd. Överås var under sin storhetstid känd för sina fantastiska fruktträd, både inhemska och mer exotiska.

När det blev dags för bokauktionen var publiken mindre men desto mer intresserad. Det bjöds ut drygt 200 böcker. Det var restoner både på engelska, franska och tyska. Historia och natur, konst och minneskrifter. Även Svenska millionärer ingick, ironiskt nog, i konkursutbudet där Roberts äldre släktingar fanns beskrivna i sina glans dagar. Göteborgs Handels- och Sjöfartstidnings reporter noterade att även köpare från grannstäderna hade infunnit sig på Överås. Densamme kände igen en göteborgspu-

blicist, vilken kom över de dyraste volymerna på auktionen, för 200 kr inropade han Onekens historiska sammelvärk. För 120 kr kunde man få Carlanders Svenska bibliotek och exlibris, och där blev G Kullberg blev den lycklige. Göteborgs Stadsbibliotek var också närvarande för att köpa bildverk. Reporten förfasade sig över behandlingen av praktverken eftersom det hade klistrats stora nummerlappar direkt på banden.

Och hur gick det sedan med Roberts boksamlade? Efter hans död hölls det en andra auktion på Göteborgs bokauktionskammare, i april 1946. Denna gång med mer än 1100 poster men inte lika uppmärksam i stadens tidningar och förmodligen inte heller bland Göteborgs damer.

Anna Jolfors

FLOBY ANTIKVARIAT

Öppet : söndagar 13-19 (hela året)

Tfn 0515 40940, 40773

Antikvariat Tranan

Trumpetvägen 8, 514 32 Tranemo

Tel. 0325-768 46

BÖCKERNAS HUS

antikvarisk bokhandel, Lars Angshed

öppet: mån-fre 10-18, lörd 9-13

Slingvägen 1
549 31 TIDAN

tel: 0500-470052
mobil. 0737-430293

www.bockernas-hus.se

Livsfarligt arbete på Skara domkyrka

Dagens domkyrka fick sitt nuvarande utseende i samband med en restaurering kring 1890. Något arbetarskydd fanns inte utan arbetarna högg ofta stenarna i stängda rum som fylldes av stendamm. Många blev svårt sjuka och ett drygt tjugotal lär ha dött av stendammet. Det berättar Skarabon Oscar Lefvander i en intervju från 1975.

Ordföranden i Västergötlands Hembygdsförbund, Ragnar Sigsjö, hörde till dem som inte bara hade bandspelaren framme och samlade minnen av äldre personer, han håller ordning på sina band också. Nu har han samlat några skatter ur sitt arkiv och producerat skivan Västgötaljud 1, vilket antyder att det kan komma en fortsättning.

Köpmannen Oscar Lefvander var tio år när domkyrkan invigdes och han var på vippen att få tala med kung Oscar II. Därav blev intet men han kan berätta om att kungen hade med sig sin ståtliga sjuglasvagn på tåget till Skara och körde runt en stund så att alla skulle få beundra honom.

För Oscar och hans kamrater var förstås kyrkan med dess hisnande höga ställningar en oemotståndlig lockelse, och tack vare att en kamrats far arbetade med bygget så kunde de smita upp på ställningarna. De lekte livsfarliga lekar högt däruppe tills pappan fick se dem och försökte sätta stopp för fortsatta farligheter. Pojkarna klarade sig dock, men Lefvander kan berätta om de många som skadades och dödades av stendammet under arbetet.

Det är kyrkokonsult Ragnar Sigsjö som alltså varit förutseende nog att dokumentera äldre människors berättelser. Här berättar Oscar Lefvander också om hur han och några kamrater tog den nyinköpta bilen till Mariestad för att avlägga körprov. Trots en dikeskörning ordnade det sig, men sen blev det värre. Bensinen tog slut och måste beställas från apoteket i Skara som sände den per tåg till Lugnås dit den anlände nästa dag.

Lands- och länsantikvarien Sven-Axel Hallbäck var inte bara kunnig, han var underhållande också, och här får vi höra honom inför publik berätta om sitt första möte med den tidens tekniska mästerverk – bilen.

Dessutom förekommer en hel del musik på de tio ljudspåren, västgötamusik som kommenteras av musikanterna. Inte minst intressant är en mycket lång visa om Ugglum som framförs av spelmannen Paul Lundh som också berättar för Arnold Josefsson.

Sigsjö är inte bara kulturellt framsynt, han är teknisk skicklig så att ljudkvaliteten på dessa gamla inspelningar är mycket god trots att mycket är inspelat vid offentliga tillställningar. Han har också sammanställt ett informativt texthäfte som ger bra faktabakgrunder. CD:n vänder sig till medlemmarna som ett ljudande komplement till de böcker som ges ut vartannat år. Men man måste alltså bli medlem för att få lyssna, ett trevligt sätt att värva medlemmar.

Hans Menzing

CD: **Västgötaljud 1**. Producent och i de flesta fall intervjuare är fall Ragnar Sigsjö. Utgivare: Västergötlands Fornminnesförening. Tio spår med minnen och musik från Västergötland.

Ljungsarp under 1900-talet

Boken om Ljungsarp, en sockenkrönika från 1900-talet fram till våra dagar, har tillkommit i en studiecirkel med 16 deltagare tillhörande Ljungsarps hembygdsförening. Arbetet har pågått under flera år.

Denna krönika omfattar bl.a. socknens historia, kyrkor, bebyggelse, skola, hantverk, företag, föreningar och kultur. Här kan man läsa om "Askåkersdoktorn", dansken Christian Nielsen, som uppgav att han var läkare. Människor i bygden trodde på hans läkekonst och anlätade honom under sekelskiftet 1900.

I boken presenteras olika samhällsfunktioners inträde i socknen som biblioteket, elektriciteten, idrottsplatsen, posten, telefonen, vatten och avlopp och om vägarna och deras problem under många år.

Boken är rikligt illustrerad med över 400 färgbilder och äldre svartvita bilder över företag, hantverk och skolkort. Störst utrymme får presentationen över socknens bostadshus med fastighetsbe-teckning, undantag är villor i tätorten som anges med gatuadress.

Boken om Ljungsarp, 243 s. Bild och text sammanställd av Ingemar Rudholm. Utgiven av Ljungsarps hembygdsförening

Boken kostar 500 kr och frakten 65 kr. Den kan beställas via Laila Andersson tel. 0321-631 32 laila.andersson@ps.lrf.se eller Ingemar Rudholm tel. 0321-631 45 ingemar.rudholm@telia.com

Clary Winberg

Frans G Bengtsson – ”skåningen som blev västgöte”

Vid sjön Skagern i Gullspångs kommun ligger den vackra herrgården Ribbingsfors. Det var här som författaren Frans G. Bengtsson bosatte sig i en av flygelbyggnaderna i samband med sitt giftermål med Gerda Fineman 1939. Hon arbetade som sekreterare på Norstedts förlag och det var där de båda träffades. Gerda var dotter till Carl G. Fineman, disponent på Bofors-Gullspångs AB och ägare till Ribbingsfors. Den nuvarande huvudbyggnaden i trä med två våningar uppfördes på 1830-talet, men herrgården har anor från tidigt 1600-tal, då ägaren var riksrådet Bo Ribbing. Herrgården har en spännande historia och ägarna har sedan 1759 och ända fram till 1937 haft med Uddeholms förvaltning att göra och även varit stora aktieägare i företaget.

Trädgården anlades samtidigt som den nya huvudbyggnaden kom till och här står fortfarande en ansenlig ”1000-årig ek” med en omkrets av ca 7 m. Den lär ha inspirerat Frans G. Bengtsson att skriva essän – om konsten att bli gammal.

Frans G. Bengtsson föddes 1894 på godset Rössjöholm i Tåssjö socken utanför Ängelholm, där fadern var godsförvaltare. Frans G. var äldst av fem syskon. Han tog studentexamen i Kristianstad 1912 och därefter påbörjade han studier i Lund. Avsikten var nog att studera och i början besökte han föreläsningarna i litteraturhistoria för Fredrik Böök, men mycket av tiden ägnades åt att skriva poesi och spela schack. Efter fyra år i Lund blev Frans G. sjuk och återvände till Rössjöholm. Han led av en njursjukdom som kom att följa honom genom livet. En läkare i Lund hade gett honom sex månader kvar att leva under förutsättning att han slutade med whisky och nattliv och övergick till att livnära sig på mjölk, hönskött, spenat och vila.

I arbetet hemma bland alla gårdens djur, särskilt korna, blev Frans G. åter stark och frisk. I väntan på kalvning fanns det tid att dikta och här kom de första sonetterna till. Skalden skriver själv: ”Ofta hade jag då någon sonett eller en strof av ett längre poem att tugga på under väntetiden och en stor frid och harmoni kom då ibland över mig. Ty där låg kon och hade makligt besvär med sin kalvning, och här satt jag och laborerade i en sorts jämförlig möda, och det föreföll gå efter omständigheterna väl för oss båda”. Sin barndom och uppväxt har han livfullt berättat om i biografien ”Den lustgård som jag minns” (1953).

Han återvände till Lund och tog examen 1921 i engelska, religionshistoria och teoretisk filosofi. Under denna tid blev han en välkänd profil i staden. Han infann sig varje dag vid samma tid vid samma bord för att intaga samma förtäring på Håkanssonskonditori på Klostergatan. Här fick en blandad publik ta del av hans monologer och dikter under tiden som de drack sitt kaffe. Detta var tydligen en uppskattad underhållning.

Hemma på Rössjöholm skapade Frans G. en skrifvarlya i ett uppsnyggt hönshus. Han debuterade 1923 med lyriksamlingen *Tärningskast*. Samlingen fick god kritik. Här skildrar han ”hjältebedrifter, hjärtesorg och tragiska öden i forn tid” med hjälp av sin stora beläsenhet. Den andra diktsamlingen *Legenden om Babel* gjorde inte samma lycka, den var för lik den första och Frans G. tappade tron på sig själv. Han fortsätter med översättningsarbeten av bl a Miltons *Det förlorade paradiset* och av det medeltida eposet *Rolandssången*.

Efter flera essäsamlingar med goda recensioner tar han sig an ”hjaltekonungen” Karl XII.

I två mäktiga band ges en bred historisk beskrivning av kungen och böckerna gör honom samtidigt ekonomiskt oberoende.

Det är på Ribbingsfors som Frans G. fortsätter att skriva på

äventyrsromanen *Röde Orm*, som han påbörjat i Lund. Den kommer ut i två band 1941 och 1945 och blir en enastående succé med upplagor, som överträffar allt vad Sverige upplevt tidigare. Förklaringen får man enklast genom att läsa boken, som för de allra flesta är oemotståndligt rolig och spännande. Den är skriven av en man som har en stor förtrogenhet med 900-talets Europa inklusive Nordvästskåne, där hjälten hör hemma. Den är översatt till mer än 20 språk och nya upplagor kommer alltså, inte minst i den engelsktalande världen.

Romanen *Röde Orm* gjorde Frans G. berömd i ett större sammanhang och dessutom förmögen. Den nyvunna rikedom gjorde honom fri från ett stort antal gamla skulder.

I år 2012 har *Röde Orm* kommit ut i ny upplaga med nytt förord av Erik Andersson.

Trots att Frans G. blev västgöte var det i Skåne som hans hjärta fanns och det skånska idiomet övergav han aldrig. I diktsamlingen *Tärningskast* finns dikten *Sommar*, som andas kärlek till den skånska naturen.

*Naturen ägde hela groningstiden
en snårig utmark att beså och freda,
där boskap trampat rådjursstigar breda
och trötta vindar sövts i gröna iden.*

*Var stund gled lugn; men tätast breddes friden
när eftermiddagsskenen föllo sneda
på betesdjur; som efter stygn och sveda
i mättnad lägrat sig bland sank viden.*

*Där låg jag ofta förr och vände bladen
i Schopenhauer, när en färgad kvällning
hållt silat ljus och spoven hördes vissla*

*Mitt Ting i Sig blev sommarluk från maden
av mynta; och min Värld som Föreställning
blev vipors flax runt kvigor som idissla.*

Frans G. Bengtsson avled 1954. Hans stora boksamling med ca 5.000 böcker finns på biblioteket i Gullspång samt hans skrivbord.

1985 bildades Frans G. Bengtsson-sällskapet, vars syfte är att lyfta fram hans litterära och kulturella insats och ”erinra om en författare som mer än de flesta ville och vågade vara en man helt för sig”.

Annicka Berggren

Litteratur:

Tidskriften *Parnass* nr 2, 2010 ”Skåne som litterärt landskap”.

Frans G. Bengtsson-sällskapets hemsida.

Författarlexikonet Alex.

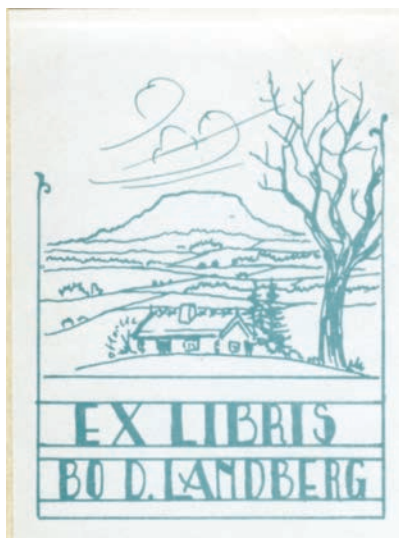

Läroverksadjunkten i Kalmar Nils Fredrik Fogelqvist var född i Lyrestad år 1900. 1918 blev fadern Axel Fredrik Fogeqvist kyrkoherde i Bellefors och familjen flyttade till den rymliga kyrkoherdebostaden som hade byggts omkring år 1800. Konstnären Bror Augelin ritade Nils Fredriks ex libris 1928.

Kyrkoherden och prosten i Tidaholm Bo David Landberg var född

i Göteborg 1932 och avled i Tidaholm 2012. Bo David Landberg var fackligt aktiv och valdes också till ledamot av flera kyrkomöten. Han var synnerligen intresserad av Ingemar Bergmans filmer och dess budskap och skrev en uppsats betitlad: *Viskningar och rop – ett drama om ensamhet – gemenskap – trygghet*. Landberg hade ett större bibliotek där inte minst deckarlitteraturen var företrädd.

Hans ex libris föreställer en enkel stuga med Varvsberget(?) som bakgrund.

Lennart Wasling är pensionerad Högskolelärare från Borås, född 1942. Hans ex libris är tecknat av den kände heraldiken Jan Raneke 2005 och är därmed ett bland de sista som denne tecknade. Om sig själv skriver Lennart Wasling på sin hemsida:

Deltagare vid hembrygdsutställningen i Frufällan 1953, dattör och sneseglare; son till gamle Wasling och sin mor; sonson till Pettersson i Vasared. Han är särskilt stolt över att alla hans förfäder tycks ha nått fertil ålder och lämnat avkomor, låt vara av ibland diskutabelt slag.

W. föddes när vintrarna voro särskilt kalla och växte upp i sitt barndomshem. Han led tidigt av hasfötter och drabbades

senare av både hönshicka och fnasöron. Å grund av begynnande klenhet lider han numera också av huttskräck och är allergisk mot hösnuva. Efter nyligen genomgången vaccination hoppas han dock kunna vara oemotståndlig ännu en liten tid. Ja, det är egentligen bara en tidsfråga innan det går över.

Redan i unga år visade W. stor fallenhet för förkovran inom olika ämnesområden. Han har således genomgått Hönsskolans kurser Gödselteori I och II. Vidare har han närvarit vid förbättringskurs i vardagslatin. Han har även gjort en betydande klassresa: tillsammans med hela skolklassen fick han som ung ta en cykeltur till Kröklings hage en bit bort vid vägen.

Ett gott anlag för affärsverksamhet visade sig tidigt och tog sig bl. a. uttryck i en regelbundet återkommande försäljning av majblommor och lotter för syföreningen därhemma. Annars har livet mest varit en lång uppförsbacke, men på senare tid har det börjat gå utför. Han är glad att han är som han är, när han nu inte är som han ska. Siktet har länge varit inställt på att bli full pensionär och nu är målet nått.

Wasling har alltid visat stort intresse för sina egna idéer och starkt vurmat för desamma. Hans fallenhet för förträfflighet har lett till antagandet av valspråket »Det vill gärna bli bra» eller på vardagslatin »Nempe bene» -- [för den besvärande okunnige kan upplysas att det kan direktöversättas med »givetvis (går det) bra»].

Han har alltid befarat att där tvenne personer samlats bör en förening bildas och därtill genast anhållit om medlemskap och en förtroendepost. Just nu är det aktuellt att ansöka om medlemskap i pensionärsföreningens ungdomsgille.

Har inte idrottat eller råkat ut för något annat trauma. Därför har framgångarna ännu inte blivit så stora som kunde förväntas. Trots ihärdiga försök har sålunda ännu inget personligt rekord slagits.

Bland fritidssysselsättningarna märkes särskilt hans intresse för samlande av ett och annat, som kan spridas ut på golvet på ett förtjänstfullt sätt, för att kanske komma till nytta vid ett senare tillfälle. En obruten svit -- från slutet av 1970-talet! -- av portotabeller hör till rariteterna.

Till hans dygder räknas främst anspråkslöshet och ett milt sinnelag. Många vilande talanger finns dock.

BOKMÄSSA i Od

Lörd –Sönd 14 - 15 juli kl. 10-18

- ◆ Seminarier under två hela dagar
- ◆ Bokauktion
- ◆ Förlagsnya böcker – Mässpriser
- ◆ Även bokbord med redan lästa böcker
- ◆ Konstutställning Ulla Zimmermann
- ◆ Temautställningar Svensk Bokkonst, Kultur & Litteratur, Västgötalitteratur, Västgöta Genealogiska förening. Bokpresentationer. Torkel Ivarsson "Nils Holgersson flög inte över Billingen".
- ◆ Matkultur – Utställare Lokalproducerat
- ◆ Solelteknik
- ◆ Tips och Information - Utflykter
- ◆ Besök Ods vackra medeltida kyrka
- ◆ Servering
- ◆ Kultur- och frågepromenad

SEMINARIER Lördag 14 JULI

11.00 Viktorianska Trädgårdens hemligheter

Elisabeth Svalin Gunnarsson, författare, fotograf, aktuell med boken "I trädgårds-mästarens spår".

13.00 En geografisk resa i gränslandet mellan ekonomi & historia - Hur sätter kapitalismen spår i geografin?

Jan Jörnmark, författare, docent i ekonomisk historia, Chalmers.

15.00 Jorden – en okänd, myllrande & spännande mångfald - och en av de viktigaste förutsättningarna för livet på vår planet
Håkan Wallander, professor i markbiologi vid Lunds Universitet.

16.30 Dramatiserad föreläsning - Trollharar & Svedjeskog - om det gamla bondesamhällets människor, landskap & djur
Örjan Hill, kulturhistoriker, författare & biolog.
Medv. Marie Arturén & Linda Skogholm

Seminariebiljetter. 100 kr/st.
Biljettförsäljning fr.o.m juni.
Mässbiljett 20 kr, inkluderar alla utställningar, frågepromenad med bokpriser. Inkl. parkering.

Förlagsnya böcker Mässpriser

Västgötalitteratur. Kultur. Historia.
Natur. Trädgård. Konst. Design. Hus &
Hem. Presentböcker. Klassiker.
Temaböcker.

BOKAUKTION

Söndag 15 juli kl. 14.30

Ett urval Västgötalitteratur, Svensk
Skönlitteratur & Facklitteratur
Se auktionslista
www.vastgotalitteratur.nu
www.creadiem.se / 0513-60029

Utställning – Västgötalitteratur

Föreningen för Västgötalitteratur
firar under året 50-års Jubileum
med olika aktiviteter. Under mässan
med en utställning.

SEMINARIER Söndag 15 JULI

10.30 Ett färgstarkt livsöde i 1700-talets tid
Andreas Olavi Rhyzelius - biskop & överhovpredikant
Lars-Göran Lönnermark, biskop em.
överhovpredikant i Hovförsamlingen, Stockholm.

12.00 Litauen - ett nära land - genom natur,
kultur & historia
Pär Lindström, författare, föreläsare, skribent,
kulturreseguide.

13.30 Forska kring Ditt hus & Din byggd
- varje hus har en historia, nära människornas
Per Clemensson, f.d. förste arkivarie vid
Göteborgs Landsarkiv, författare.

16.30 Kulturlandskapet Änglagårdsmarker
- En berättelse & fotoexposé
Jan Töve, välrenommerad fotograf med många
utmärkelser.
Agneta Tjäder, författare, journalist, guide.

Crea Diem
Kyrkbyn Od
www.creadiem.se
info@creadiem.se
0513-60029

Crea Diem
Bokcafé